Il-Purcissjoni ta' Kull Jum Fil-Qabar ta' Kristu

Fil-Basilika fejn jinsab il-Qabar għażiż ta' Kristu, kull wara nofs in-nhar, id-Rħieb Franġiskani jagħmlu Purċissjoni. Purċissjoni ġewwa l-Bażilika nfisha, mhux joħorġu barra minnha. Għax bħal ma ġie li għedna (1) dil-Bażilika kbira ħafna u fiha għadd ta' Tifkiriet tal-Passjoni ta'

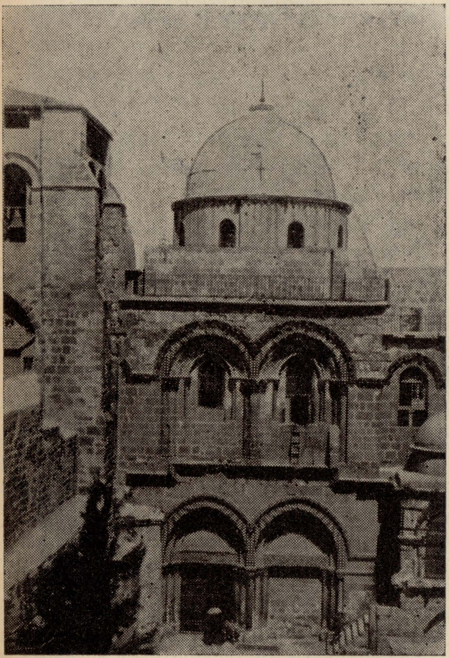

Ġerusalem — Faċċata tal-Bażilka tal-Qabar ta' Kristu, li fiha ssir il-Purċissjoni ta' kull jum, imfissra f'dil kitba.

Kristu. Dawn it-tifkiriet iduruhom waqt il-Purċissjoni u *jkantaw*, jew jgħannu għana mqaddes, kif jitlob l-imkien. Hawn sa ngħidu ftit kif u fejn issir din il-Purċissjoni, biex min għad imur mawra sa Ġerusalem, ikun jaf xi ħaġa milli sa jara, u min ma jmurx, ikun jaf xi ħaġa milli jsir hemmhekk (2).

Din il-Purċissjoni tibda fil-ħamsa ta' wara nofs inhar, wara l-Uffizzju tal-Franġiskani. Hawn sa ngħidu xi ħaġa kif issir il-lum, mhux kif kienet issir dari (għax ilha ssir, xorta jew oħra, mis-seklu Erbgħa, u dan magħruf għax semmietha waħda mara jisimha Eterja, li żaret lil Ġerusalem għal ħabta tas-sena 385); u ngħidu kollox ħafif-ħafif u fuq-fuq.

Fil-għamla li għandha issa dil-Purċissjoni ilha mis-sena 1623, meta kien Kustodju tat-Terra Santa P. Tumas Obicini. Imma fis-sena 1947 sar xi tibdil fl-innijiet li jitkantaw minn waqfa għal waqfa. U mat-13 il-stazjon, jew waqfa, li kien għamel il-Patri Obicini, il-Patri Kustodju Ferdinandu Diotallevi fis-sena 1924, żied waqfa oħra, fuq il-kalvarju, quddiem il-Madonna tad-Duluri, dik li semmejna kemm il-darba f'dan il-"Qari" (3). Għalhekk il-waqfiet kif isiru l-lum huma erbatax.

Il-Franġiskani fil-Basilika tal-Qabar ta' Kristu għandhom kappella għalihom waħedhom, u ma għandhom ebda jedd fuqha l-Insara l-oħrajn, Griegi u Armeni. Il-kappella fiha l-imqâgħwad bħal ma jkun fih il-kor, u ġewwa fiha jgħidu l-uffizzju. Hemm, l-Ebdomadarju, jew Raheb tal-Ġimgħa, jilbes l-ispellizza u l-istola b'żewġt irħieb oħra, Raheb kull naħa tiegħu, bl-ispellizza wkoll imma mingħajr stola, u Ajk bit-tibħir qud-

diem. Hemm tingħad l-Antifna: *O Sacrum convivium*, quddiem is-Sagrament, u minn hemm imorru fl-artal tan-naħa tal-lemin, fejn tinsab biċċa mill-kolonna li magħha kien marbut Sidna Ġesù Kristu meta r-Rumin tawh is-swat. Quddiem dal-artal jingħad (u fil-festi jitkanta għax f'jiem ta' għid biss il-kant jibda mill-ewwel, f'jiem oħra jibda mill-Kalvarju u jibqa' sejjer sal-aħħar nett), Innu sabiħ wisq, li minnu nġibu l-ewwel strofa, bil-Malti, u qabel bil-Latin; din hi:

Salve, Columna nobilis,
Christi dolorum conscia,
Queis fracta virtus daemonis,
Exempta nobis vincula.

li bil-Malti, imqabbla, tfisser qisha dawn il-kelmiet:

"Sliem għalik, kolonna xiehra,
"Ta' Ġesù taf il-weġgħat,
"Imkissrin qawwiet il-għadu,
"Minn tad-dnub ħollilna r-rbat!"

hux ħabs ta' Kristu tassew, imma kienu jaħsbuh hekk fi żmien is-Salibijin, u l-għidut baqa' sejjer. Il-Franġiskani baqgħu jżuruh fil-Purċissjoni biex iżommu l-jedd, u għamlu sewwa wisq. Quddiem dal-"ħabs" jingħad Innu sabih ieħor, li minnu nġibu l-istrofa ta' qabel l-aħħar, li tmiss il-qalb, aktarx iżjed mill-oħrajn:

O dulce, Jesu, gaudium,
Ob vincla sacri Corporis,
Culpas reis remittere,
Dignare, dona gratiam!

"Ja Ġesù, ferħ tagħna ħelu,
"Għar-rbat Ġismek il-għażiż,
"Lil ħatjin aħfer il-ħtija,
"U bil-ħniena agħnina fis!"

Ir-Raba' waqfa wkoll hija ħjiel tas-Salibijin, għax issir isfel, qrib il-Kalvarju, imma s-suldati Rumin lagħbu ħwejjeġ Ġesù taħt is-salib ta' Kristu, fuq il-Kalvarju sewwa. Il-Franġiskani, kif jixraq (għax dak l-artal hu

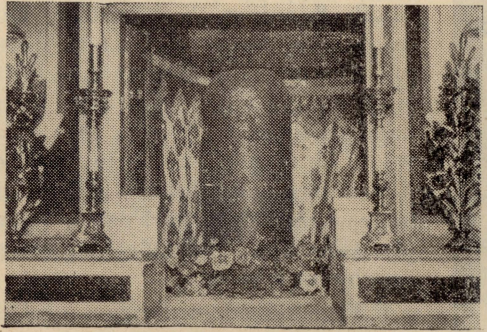

Ġerusalem — Biċċa mill-Kolonna li magħha s-suldati Rumani rabtu lil Ġesù u tawh is-swat. Tinsab fil-kappella tal-Franġiskani u minn quddiemha tibda l-Purċissjoni.

tal-Griegi Ortodossi, mhux tagħhom) biex iżommu l-jedd, jibqgħu jżuruh fil-Purċissjoni ta' kull jum. L-Innu li jgħidu, fih kliem sabiħ għall-aħħar. L-ewwel bejta, jew strofa hija din:

Adeste, pacis Angeli,
De sede coeli nobili,
Alasque vestras tendite,
Et membra Christi condite!

U mexbbħa bil-Malti hija hekk:

Minn hemm ir-Rhieb bl-Insara warajhom jimxu għan-naħa fejn hemm bħal kappella żgħira mħaffra fil-blat, li jgħidulha l-Ħabs ta' Kristu, u tassew qisha ħabs, għax dejqa u mudlama, li tistkerrah tidħol waħdek fiha, għad li jkun hemm dejjem lampier żgħir b'tazza lewn ikħal tnemnem fih, quddiem xbiha Griega ta' Ġesù marbut u mgħotti bil-porpra. Dan ma

"Eejjew, Anġli tas-sliema,
Tas-smewwiet mill-qgħad mixhura,
"U ġwenħajkom fittxu iftħu,
"Biex ta' Kristu tgħattu s-sura!"

Minn hemm ir-Rħieb u l-Insara jinżlu ma' taraġ wiesa' għal ġewwa kappella kbajra u qadima wieqfa fuq għawiemed jew *kolonni* qosra; imbagħad jerġgħu jinżlu ma' taraġ tal-ħadid (magħmul minn wieħed ajk Malti) u jiġu ġewwa l-ġiebja bla ilma fejn Santa Liena sabet l-Għuda tas-Salib. L-ewwel bejta tal-Innu li jingħad jew jitgħanna hawn hija din:

"Ebda masġar ma tgħa bħalek,
"Żah'r u weraq, ward u ħdura.
Għuda ħelwa, ħadid ħelu,
"Toqol ħelu twieżen bih!"

Imbagħad mill-ġiebja jerġgħu jitilgħu fil-kappella l-qadima u baxxa, li hi tal-Armeni, u mwiegħda lil Santa Liena, u jgħidu l-Innu li minnu nġibu l-bejta ta' qabel l-aħħar, bil-Latin u bil-Malti, hekk:

Rex Christe, virtus fortium,
Qui magna solus efficis,
Hujus precatu, quaesumus,
Audi, benignus supplices.

Ġerusalem — L-artal fuq il-Kalvarju fejn Ġesù kien imsammar fuq is-Salib, kif jidher fl-inkwatru tal-mużajk.

Crux fidelis, inter omnes,
Arbor una nobilis,
Silva talem nulla profert,
Fronde, flore, germine.
Dulce ferrum, dulce lignum,
Dulce pondus sustinet!

li bil-Malti nistgħu naqalbuh hekk:

"Ja Salib emin fost kollha,
"Inti biss siġra mixhura,

U b'tagħna:

"Ja Ġesù, sultan tas-saħħa,
"F'idejk biss l-egħmejjel kbar.
"Nitolbuk, għal Santa Liena,
"Li, ħanin, talbna taħtar!"

Minn hemm jitilgħu t-taraġ il-wiesa' u kif jaslu f'mimxa mudlama, jieqfu quddiem artal ieħor, tal-Griegi Ortodossi, li taħtu jingħad li hemm

il-ħaġra li fuqha r-Rumin qiegħdu lil Ġesù bil-qiegħda meta, biex jgħaddu ż-żmien u jitmasħru, libbsuh ta' Sultan. L-aħħar bejta tal-Innu li jingħad hawn hija dina:

Precemur Christum, lacrimis,
Per chlamyde coccinea,
Spinis, flagris, arundine,
Ut nos coronet gloria. Amen.

li bil-Malti jistama' hekk:

"Nitolbuk, Kristu, bi dmugħna,
"Għal mant aħmar li ksewk bih,
"F'ġih ix-xewk, is-swat, il-qasba,
"Ħudna f'tiegħek it-tisbih! Amen"

Imbagħad minn hemm jibqgħu sejrin mal-mimxa l-mudlama għangħax jitkanta fil-knejjes ta' Malta wkoll. L-ewwel bejta tiegħu hi dina:

Vexilla Regis prodeunt.
Fulget Crucis Mysterium.
Qua vita mortem pertulit,
Et morte vitam protulit.

U bil-Malti:

"L-egħlimiet tas-Sultan ħierġa,
"Jiddi s-serr minn tas-Salib,
"Li l-mewt fuqu l-ħajja ħadet,
"Biex il-mewt il-ħajja ġġib."

Hawn ikunu fuq il-Kalvarju fejn lil Ġesù r-Rumin meddewh fuq is-salib u sammruh. Minn hemm jimxu ftit passi għal fejn Ġesù kien merfugħ fuq is-salib u miet, li hija d-disa'

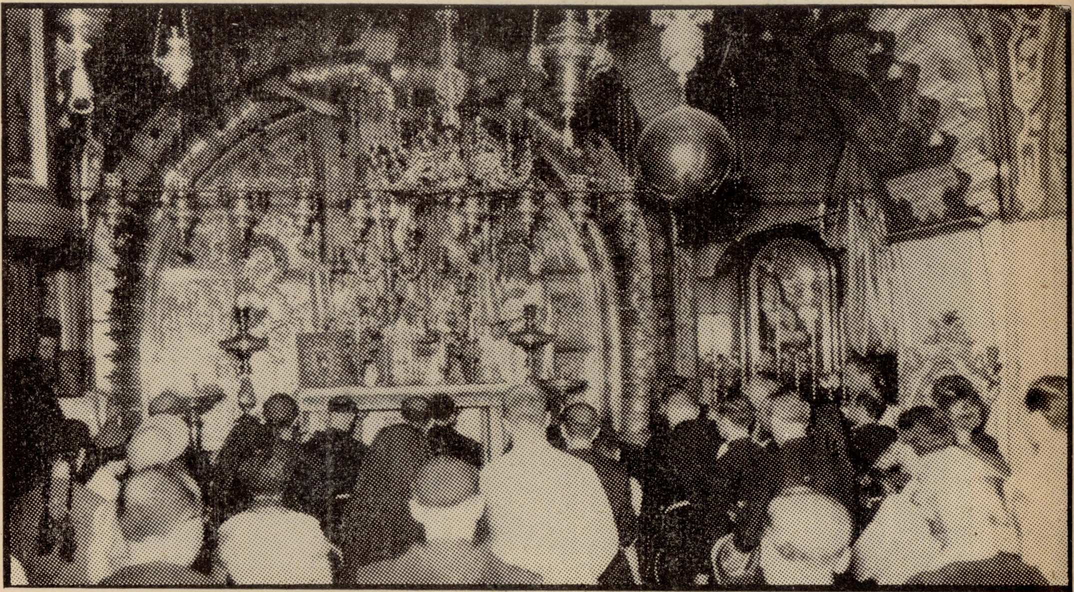

Ġerusalem — L-Artal ta' fuq il-Kalvarju, fil-post fejn il-Lhud waħħlu s-Salib b'Ġesù mislub fuqu. Fil-lemin jidher l-artal iż-żgħir, tad-Duluri.

naħa tal-blata tal-Kalvarju. Hawn, dejjem, Għid u mhux, l-Innijiet jibdew *jitkantaw* (jew bil-Malti, jitgħannew). L-Innu li bih jitilgħu t-taraġ qasir tal-Kalvarju huwa l-"Vexilla Regis"; dal-Innu kulħadd semgħu, waqfa. Mill-Innu ta' hawn nġibu t-tielet u l-aħħar bejta, għax hi l-aktar li tmiss il-qalb.

Heu! Salvator mundi pendet,
In Crucis patibulo,
Membra dire lacerata,

Virgo mater aspicit.
Hinc precamur, nobis, Pater,
Des felicem exitum. Amen.

Li bil-Malti tista' titqabbel hekk:

"O! L-Ħellies tad-dinja mdendel,
"Fuq il-għuda tas-Salib;
"B'daka Ġismu kollu mġerraħ,
"Waqt li Ommu tħares qrib.
"B'hekk, Missier, lilek nitolbu,
"Fi tmiem tajjeb lilna ġib. Amen."

Minn hemm, ir-Rħieb tan-nofs u t-tnejn li jseħbuh jiċċaqalqu ftit u

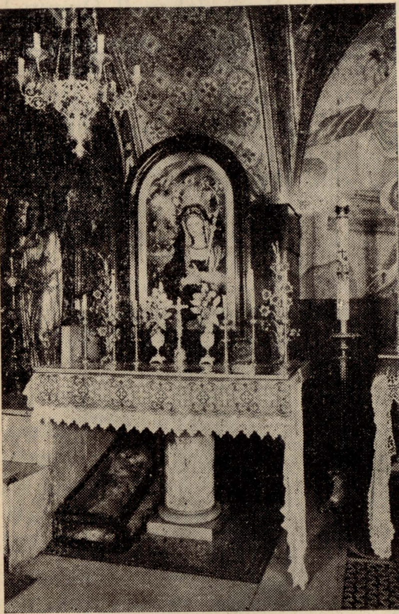

Ġerusalem — L-artal iż-żgħir, bejn iż-żewġ artali kbar, fuq il-Kalvarju. Fuqu hemm is-sura tad-Duluri li taqla' grazzi bla għadd lil min jitlobha bil-qalb, Insara u Misilmin. Taħt l-artal fix-xellug ta' min iħares, tidher biċċa mill-Blata tal-Kalvarju.

jmorru joqogħdu għarkubtejhom quddiem id-Duluri sew (dik li semmejna l-ewwel), u n-nies aktarx jibqgħu fejn ikunu, għax qrib ħafna tal-waqfa l-oħra. Hemm jitkanta l-Innu li nafuh Malta wkoll: "Stabat Mater", jiġifieri dana:

Stabat Mater Dolorosa,
Juxta Crucem lacrimosa,
Dum pendebat Filius.
Pro peccatis suae gentis,
Vidit Jesum in tormentis,
Et flagellis subditum.

U nfissruha ftit bil-Malti wkoll:

"Kienet wieqfa l-Omm mifnija,
"Mas-Salib, kollha mbikkija,
"Waqt li Binha kien mislub,
"Għad-dnubiet ħorox tan-nies,
"Lil Ġesù maħqur bla qjies,
"Rat; u mogħti l-eħrex mewt."

Minn hemm jinżlu mat-taraġ li telgħu minnu, għal ħada l-Ħaġra tad-Dilka, li issa tinsab mgħottija bir-rħam u ma' dwara jixgħel ix-xama' u fuqha mdendla l-lampieri. Kull ħadd joqgħod għarkubtejh ma' dwarha u jitkanta l-Innu "Pange lingua vulneratum", qisu bit-ton tal-*Pange Lingua* li jitkanta Malta qabel il-Barka. Minn dan l-Innu nagħżlu s-sitt bejta, ta' qabel l-aħħar li hija din:

O Caput, salve, corona,
Spinea circumdatum,
O, Ave, latus cruento,
Vulneratum cuspide,
Me reconde, criminosum,
Sacro 'n hoc foramine.

Jiġifieri:

"Sliem għalik, ja Ras, b'kuruna,
"Imdawra, tal-eħrex xewk;
"Sliem għalik, Sider indemma',
"B'lanza kiefra minfud fis.
"Lili aħbi, msejken midneb,
"Ġewwa da' l-minfed għażiż!"

Wara li jbaħħru l-Ħaġra tad-Dilka u jgħidu l-*Pater Noster*, etc, bħal ma jagħmlu fil-waqfiet kollha, iqumu minn hemm u jgħaddu minn taħt waħda mill-ħnejjiet tal-Basilika u jigu quddiem il-Qabar ta' Kristu. Huma u jimxu jkantaw l-Innu li tgħanni l-Knisja għal ħabta tal-Għid,

jiġifieri *Aurora Coelum purpurat,* li hawn inġibu bejta minnu (it-tieni waħda), bil-Latin u bil-Malti:

Rex ille dum fortissimus,
De mortis inferno specus,
Patrum senatum liberum,
Educit ad vitae jubar.

U bil-Malti:

"Ara dak is-Sultan qawwi,
"Minn tal-mewt il-qiegħ tal-għar,
"Lil ġemgħat tax-xjuħ mar jeħles,
"W għad-dawl ħareġ ta' bi nhar."

Minn hemm jimxu wkoll u jgħaddu minn taħt ħnejja oħra tal-Basilika għal quddiem l-artal tal-Madalena, quddiem il-kappella-kor tal-Franġiskani fejn għedna li tibda l-Purċissjoni. Jgħannu l-Innu tal-Madalena ħelu ħafna wkoll, u sa naraw bejta oħra minnu, bħal ma għamilna s'issa, li hi din li ġejja:

Jesu! *Dulce refugium*!
Spes una poenitentium:
Per Magdalenae meritum,
Peccati solve debitum. Amen.

Li bil-lingwa tagħna jiġi hekk:

"Ja Ġesù! Ja maħrab ħelu!
"Tama waħda tan-nedmin,
"Bl-istiħqaq tal-Madalena,
"Aħfer djun il-midinbin.

Hemmhekk in-nies jibqgħu barra (jekk ma jkunx hemm il-Barka, għax jekk ikun hemm, jidħlu fil-kappella li semmejna moqbejl) u r-Rħieb jidħlu u joqogħdu għar-rkubtejhom quddiem l-artal tan-nofs. Hemm jitfakkar meta Ġesù deher 'l Ommu biex isabbarha wara s-sogħba kbira tagħha meta ratu msallab u maqtul. Hawn sa nġibu bejta jew *strofa* tiegħu li hi l-aħħar waħda, għax il-Purċissjoni tintemm hawnhekk. Din:

Jesum Christum Crucifixum,
Ob peccatorum crimina,
Hunc vidisti et flevisti,
O gloriosa Domina!

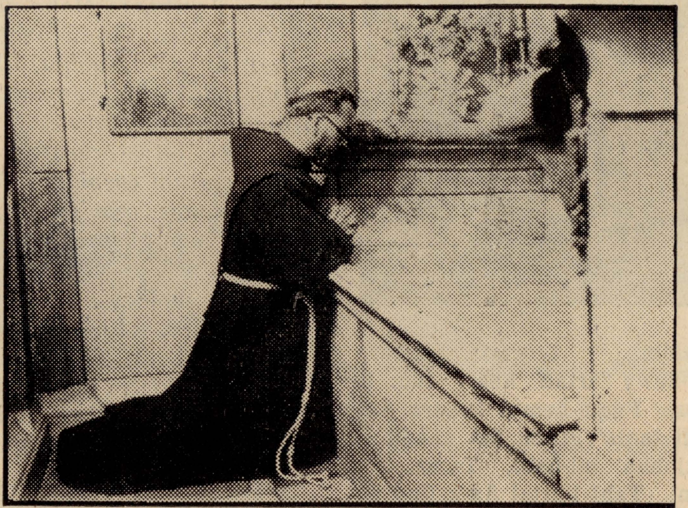

Ġerusalem — Il-Qabar ta' Kristu minn ġewwa. Il-Qabar huwa dak il-bank miksi bir-rħam li quddiemu jinsab għar-rkubtejh ir-Raheb Franġiskan. Il-Franġiskani ksewh bir-rħam fis-sena 1555, biex iż-żawwarin ma jaqtgħux żrar minnu.

Bil-Malti, tinqaleb hekk:

"Lil Ġesù li kien imsallab,
"Għal ħtijiet tal-midinbin,
"Hawna rajtu u hawna bkejtu,
"Kbira Sidt tagħna l-bnedmin.

U wara tingħad il-Litanija u nhar ta' Ġimgħa u nhar ta' Ħadd tingħata l-Barka, u r-Rħieb jidħlu (għax ir-Rħieb t'hawn jieklu bikri billi jridu jqumu mhux fil-għodu, imma f'nofs il-lejl, biex jgħidu l-Uffizzju) u n-nies joħorġu mill-Basilika u jmorru lejn id-dar, jew jaqdu xi qadja li jkollhom, għax ikun għadu l-ħin.

ELSIE

---

(1) Ara dan il-"Qari", għadd 4, Sena 1958, f. 108.

(2) Il-Patri Kummissarju ta' Malta, li ħa Pellegrinaġġ Malta f'Awissu 1956, aktarx li ma jdumx ma jieħu Pellegrinaġġ ieħor, għax qalulu li jixtiequ jmorru ħafna nies.

(3) Ara għadd 2, l-ewwel Sena (1955) f. 26, u għadd 1, Sena 1957, f. 12.

IL-KNISJA TAL-ĠEBLA F'NAZARET

Xi daqqiet donni rrid naħseb li Malta hi xi biċċa art li nqatgħet mill-Palestina u baqgħet ġejja mal-baħar sakemm waqfet fejn hi issa, hawn taħt Sqallija!

Donni rrid naħseb hekk, għax in-nies ta' hemm jitkellmu lsien qisu Malti; aħna ngħidu: "X'ismek?", u huma jgħidu: "X'hu ismak?". Aħna ngħidu: "Sliem għalik, Marija"; u huma jgħidu: "Is-salam għalik, ja Marjam". Aħna ngħidu: "Fejn kont il-bieraħ?", u huma jgħidu: "Fen kunt imbârah?", qisu bħal xulxin.

Barra minn hekk, wisq ismijiet ta' mkejjen fil-Palestina, jixbħu lil ta' Malta; ħdejn Ġerusalem, hemm raħal jismu ż-Żejtun, u bejn Ġerusalem u Betlehem hemm raħal ieħor jismu Ħal-Luqa, u hemm ukoll Ħal-Ahmar, Ħal-Junes u oħrajn. F'Malta hawn Għajn Tuffieħa, Għajn Riħâna, Għajn Żejtuna u hekk; u l-Palestina hemm Għajn Karem, Għajn Henija, Għajn Għaġab, u oħrajn. Malta hawn Ġebel Cantar u Ġebel Għażâra, u l-Palestina hemm Ġebel Qurantal, Ġebel el-Moskob, Ġebel it-Tur u ħafna oħrajn. Imbagħad, f'Malta hawn Bir-id-Deheb, Bir-Żebbuġa u hekk; u l-Palestina hemm Bir Għajjub, Bir iż-Żejt, u Bir il-Helu u ħafna oħrajn. U dan naħseb li biżżejjed biex wieħed jara kemm l-ismijiet tal-inħawi ta' Malta jaqblu mal-ismijiet tal-inħawi tal-Palestina.

U biex insemmu ħaġa żgħira, Malta, il-Gżira (jew aħjar, WARA l-Gżira, għax kien hu l-isem veru ta' dik in-naħa, kif jidher mill-ktieb tal-Kommendatur Abela, miktub fis-sena 1647), hemm il-knisja tal-Ġebla; u Nazaret hemm il-knisja tal-Ġebla wkoll! Imma l-knisja tal-Ġebla ta' Nazaret u l-knisja tal-Ġebla ta' Malta, l-isem biss għandhom bħal ta' xulxin; il-bqija hemm bejniethom għażla kbira.

Il-knisja tal-Ġebla ta' Nazaret hija kappella żgħira b'artal wieħed; il-knisja tal-Ġebla ta' Malta hija knisja kbira, b'ħafna artali. Imbagħad, biex tpatti għal dan, il-Ġebla tal-knisja tal-Gżira, hija żgħira daqs ponn ta' raġel; imma l-Ġebla tal-kappella ta' Nazaret, kbira ħafna, għax twila tnaxer (12) xiber, wiesgħa disa (9) t'ixbar, u għolja tlieta (3)! Ara kemm hi kbira, li l-artal tal-kappella kemm kemm jidher warajha!

Jekk il-Ġebla tal-kappella ta' Nazaret hix imwaħħla mal-art jew